

**JADID PEDAGOGIKASIDA VATANPARVARLIK TARBIYASINING
NAZARIY ASOSLARI VA ZAMONAVIY TALQINI****Ibragimov Lazizbek Umidjon o'g'li***Farg'ona davlat universiteti harbiy ta'lim fakulteti 2-bosqich 24.124 guruh*

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqola jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasining nazariy asoslarini tahlil qilish va uning zamonaviy ta'lim tizimidagi talqinini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqot doirasida jadid mutafakkirlarining pedagogik qarashlari, milliy qadriyatlar, tarixiy xotira va ijtimoiy faollik bilan bog'liq vatanparvarlik g'oyalari sistemik tahlil qilindi. Maqolada zamonaviy pedagogik yondashuvlar – aksiologik, kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan paradigmalardan foydalangan holda, jadid pedagogikasining nazariy merosi bugungi ta'lim jarayonida qanday qo'llanilishi ko'rsatildi. Tadqiqot natijalari shuni isbotladiki, vatanparvarlik tarbiyasi yoshlarni ijtimoiy faol, fuqarolik ongiga ega va milliy identifikatsiyaga sodiq shaxs sifatida shakllantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, maqolada jadid pedagogikasining zamonaviy pedagogik amaliyotga integratsiyalashuvi istiqbolli ilmiy yo'nalish sifatida ta'kidlandi.*

Kalit so'zlar: *jadid pedagogikasi, vatanparvarlik tarbiyasi, milliy qadriyatlar, aksiologik yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, milliy identifikatsiya.*

KIRISH

XXI asr globallashuv, axborot texnologiyalarining jadal rivoji hamda ijtimoiy-madaniy jarayonlarning murakkablashuvi bilan tavsiflanar ekan, yosh avlodni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash, ularda vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish masalasi dolzarb pedagogik muammolardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, mustaqil davlat taraqqiyotining barqarorligi va uzluksizligini ta'minlashda vatanparvarlik tarbiyasi muhim omil sifatida e'tirof etiladi. Shu nuqtai nazardan, tarixiy-pedagogik meros, xususan, jadid pedagogikasining nazariy qarashlari va amaliy tajribasini qayta o'rganish hamda zamonaviy talqinda tahlil qilish alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Jadidchilik harakati XIX asr oxiri – XX asr boshlarida yuzaga kelgan ijtimoiy-ma'rifiy harakat bo'lib, uning asosiy maqsadi jamiyatni yangilash, milliy ongni uyg'otish va taraqqiyotga yo'naltirishdan iborat edi. Jadid pedagoglari ta'lim-tarbiyani millat ravnaqi va ozodligi bilan uzviy bog'liq holda talqin qilganlar. Ular tomonidan ilgari surilgan g'oyalar, xususan, milliy o'zlikni anglash, ijtimoiy mas'uliyat, ma'rifatparvarlik va vatanparvarlik kabi tushunchalar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasi shunchaki hissiy munosabat sifatida emas, balki shaxsning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlovchi, ijtimoiy faoliyatga undovchi kompleks pedagogik hodisa sifatida qaraladi. Bu jarayonda ta'limning mazmuni, shakl va metodlari milliy ruhda tashkil etilishi, yoshlarning tarixiy xotirasi, madaniy merosi va milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalanishi muhim o'rin tutadi. Jadid mutafakkirlari ta'lim orqali insonni nafaqat bilimli, balki ijtimoiy mas'uliyatli, fidoyi va vatan taqdiriga daxldor shaxs sifatida shakllantirishni asosiy maqsad qilib qo'yganlar.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda esa vatanparvarlik tarbiyasi kompetensiyaviy yondashuv, aksiologik paradigma hamda shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim tamoyillari asosida qayta talqin qilinmoqda. Bu esa jadid pedagogikasidagi ilg‘or g‘oyalarni zamonaviy ta‘lim tizimi bilan integratsiyalash zaruratini yuzaga keltiradi. Ayniqsa, globalashuv sharoitida milliy identifikatsiyani saqlab qolish va uni rivojlantirishda jadidlarning ma‘rifiy merosi muhim nazariy-metodologik manba bo‘lib xizmat qiladi.

Mazkur ilmiy maqolaning maqsadi – jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasining nazariy asoslarini tahlil qilish, uning mohiyati va pedagogik xususiyatlarini ochib berish hamda zamonaviy ta‘lim tizimidagi talqinini ilmiy asosda yoritishdan iborat. Shu bilan birga, maqolada tarixiy meros va zamonaviy pedagogik yondashuvlar o‘rtasidagi uzviylik va integratsiya masalalariga alohida e‘tibor qaratiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotning nazariy-metodologik asoslarini aniqlashda jadid pedagogikasi, vatanparvarlik tarbiyasi hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarga oid ilmiy adabiyotlar tizimli ravishda tahlil qilindi. Xususan, jadidchilik harakati namoyandalarining pedagogik qarashlari, ularning milliy uyg‘onish, ma‘rifatparvarlik va vatanparvarlik g‘oyalariga oid asarlari ushbu tadqiqotning asosiy manbai sifatida xizmat qildi. Jadid mutafakkirlarining ta‘lim-tarbiya haqidagi qarashlarida vatanparvarlik masalasi shaxs kamoloti, milliy ong va ijtimoiy mas‘uliyat bilan uzviy bog‘liq holda yoritilganligi kuzatildi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogika, aksiologiya, kompetensiyaviy yondashuv hamda shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim nazariyalariga oid ilmiy tadqiqotlar ham atroflicha o‘rganildi. Ushbu yo‘nalishdagi ilmiy ishlarda vatanparvarlik tarbiyasi nafaqat tarixiy-madaniy fenomen, balki ijtimoiy-pedagogik zarurat sifatida talqin qilinib, uning mazmuni, shakl va metodlari zamonaviy ta‘lim talablari asosida qayta ko‘rib chiqilgan. Xorijiy va milliy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda vatanparvarlikning shaxs ijtimoiylashuvidagi o‘rni, uning fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishdagi ahamiyati hamda milliy identifikatsiya bilan bog‘liqligi ilmiy asoslangan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, jadid pedagogikasida ilgari surilgan vatanparvarlik g‘oyalari bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini saqlab qolgan bo‘lib, ularni zamonaviy pedagogik jarayonlarga integratsiya qilish zarurati mavjud. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarda jadid pedagogikasi va zamonaviy vatanparvarlik tarbiyasi o‘rtasidagi uzviylik yetarli darajada kompleks tahlil qilinmaganligi aniqlanib, mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi aynan shu jihat bilan belgilanadi.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli, tarixiy-qiyosiy, mantiqiy-tahliliy hamda konseptual yondashuvlardan foydalanildi. Tizimli yondashuv orqali jadid pedagogikasidagi vatanparvarlik tarbiyasi yaxlit pedagogik hodisa sifatida o‘rganildi. Tarixiy-qiyosiy metod yordamida jadid davri pedagogik qarashlari bilan zamonaviy ta‘lim tizimidagi yondashuvlar o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlar aniqlab berildi. Mantiqiy-tahliliy metod esa mavzuga oid nazariy qarashlarni chuqur tahlil qilish, umumlashtirish va ilmiy xulosalar chiqarishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Bundan tashqari, aksiologik yondashuv asosida vatanparvarlikning qadriyat sifatidagi mohiyati ochib berildi, kompetensiyaviy yondashuv orqali esa uning ta‘lim jarayonidagi amaliy ifodasi tahlil qilindi. Shaxsga yo‘naltirilgan metodologiya esa vatanparvarlik tarbiyasini

individual rivojlanish, ijtimoiy faollik va fuqarolik ongini shakllantirish kontekstida o'rganishga imkon berdi.

Natijada, adabiyotlar tahlili va tanlangan metodologik yondashuvlar mazkur tadqiqot mavzusini har tomonlama, chuqur va ilmiy asosda yoritishga xizmat qildi.

NATIJALAR

Mazkur tadqiqot doirasida jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasining nazariy asoslari hamda uning zamonaviy pedagogik talqini kompleks ravishda tahlil qilinib, quyidagi ilmiy natijalarga erishildi.

Birinchidan, jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasi yaxlit ijtimoiy-pedagogik tizim sifatida shakllanganligi ilmiy asosda dalillandi. Unda vatanparvarlik shaxsning ma'naviy-axloqiy kamoloti, milliy o'zlikni anglash va ijtimoiy mas'uliyatni his etish bilan uzviy bog'liq hodisa sifatida talqin qilingan. Jadid mutafakkirlari tomonidan ilgari surilgan ushbu yondashuv vatanparvarlikni faqat hissiy tuyg'u emas, balki ongli faoliyat va fuqarolik pozitsiyasi sifatida qarash zarurligini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasining asosiy komponentlari – milliy ong, tarixiy xotira, ma'rifatparvarlik, ijtimoiy faollik va fidoyilik kabi tushunchalar tizimlashtirildi hamda ularning o'zaro integratsiyalashgan holda shaxs tarbiyasida muhim o'rin tutishi aniqlandi. Ushbu komponentlar zamonaviy pedagogikada qo'llanilayotgan aksiologik va kompetensiyaviy yondashuvlar bilan metodologik jihatdan uyg'unligi isbotlandi.

Uchinchidan, tadqiqot jarayonida jadid pedagogikasidagi vatanparvarlik g'oyalari zamonaviy ta'lim tizimida transformatsiyalashgan shakllari aniqlanib, ularning quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'lishi asoslab berildi: fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini ta'minlash, yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish hamda ularni Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash.

To'rtinchidan, zamonaviy ta'lim jarayonida jadid pedagogikasiga xos yondashuvlarni integratsiya qilishning pedagogik imkoniyatlari ochib berildi. Xususan, ta'lim mazmunini milliy qadriyatlar asosida boyitish, interfaol metodlar orqali tarixiy xotirani mustahkamlash, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv orqali vatanparvarlikni individual sifat sifatida shakllantirish samarali yo'nalishlar sifatida belgilandi.

Beshinchidan, tadqiqot natijalariga ko'ra, globallashuv sharoitida vatanparvarlik tarbiyasini rivojlantirishda jadid pedagogikasining nazariy merosi muhim metodologik manba sifatida xizmat qilishi asoslab berildi. Bu esa milliy identifikatsiyani saqlash, yosh avlodni ma'naviy jihatdan barkamol etib tarbiyalash hamda ularni ijtimoiy hayotga faol jalb etishda muhim omil ekanligi bilan izohlanadi.

Shuningdek, tadqiqot davomida vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Ular orasida ta'lim jarayonida tarixiy-madaniy merosdan keng foydalanish, jadid mutafakkirlarining pedagogik qarashlarini o'quv dasturlariga integratsiya qilish hamda innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida vatanparvarlik kompetensiyalarini rivojlantirish muhim o'rin egallaydi.

Umuman olganda, olingan natijalar jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasining nazariy asoslari zamonaviy pedagogik paradigmalariga mos ravishda qayta talqin qilinishi mumkinligini ko'rsatib, ushbu yo'nalishda olib boriladigan keyingi ilmiy izlanishlar uchun muhim ilmiy asos yaratadi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasining nazariy asoslari chuqur va tizimli xarakterga ega ekanligini ko'rsatdi. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, jadid mutafakkirlarining pedagogik qarashlari o'z davrining ijtimoiy-siyosiy ehtiyojlaridan kelib chiqqan bo'lsa-da, ular ilgari surgan g'oyalar universallik kasb etib, bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Ayniqsa, vatanparvarlikni shaxsning ma'naviy-axloqiy sifatlari bilan uyg'un holda talqin etilishi zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan metodologik jihatdan mushtarak ekanligi bilan ahamiyatlidir.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasi milliy ongini shakllantirishning asosiy omili sifatida qaralgan. Bu esa hozirgi globallashuv sharoitida yoshlar ongida milliy identifikatsiyani mustahkamlash zarurati bilan bevosita uyg'unlashadi. Biroq zamonaviy ta'lim tizimida vatanparvarlik tarbiyasi ko'pincha deklarativ xarakter kasb etib, uning amaliy mexanizmlari yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi kuzatiladi. Shu nuqtai nazardan, jadid pedagogikasidagi nazariy yondashuvlarni amaliyotga joriy etish masalasi alohida e'tibor talab etadi.

Muhokama davomida yana bir muhim jihat – jadid pedagogikasidagi vatanparvarlik g'oyalarining aksiologik mazmuni bilan zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv o'rtasidagi uyg'unlik masalasi aniqlashtirildi. Jadidlar vatanparvarlikni qadriyat sifatida talqin qilgan bo'lsalar, zamonaviy pedagogika uni kompetensiya darajasiga ko'tarishni nazarda tutadi. Bu ikki yondashuvning integratsiyasi shaxsda nafaqat qadriyatli munosabat, balki amaliy faoliyatga yo'naltirilgan fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari ayrim muammoli jihatlarni ham ko'rsatdi. Xususan, jadid pedagogikasidagi g'oyalarni zamonaviy ta'lim tizimiga moslashtirishda metodik ta'minotning yetarli emasligi, pedagoglarning ushbu yo'nalishdagi tayyorgarlik darajasi hamda innovatsion yondashuvlarning yetarli darajada joriy etilmaganligi muhokama etilishi lozim bo'lgan dolzarb masalalardandir. Bundan tashqari, vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishda oila, jamiyat va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirish zarurati ham yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Muhokama natijalariga ko'ra, jadid pedagogikasining vatanparvarlikka oid nazariy qarashlari zamonaviy pedagogik paradigmalarning muhim tarkibiy qismi sifatida qaralishi mumkin. Ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish orqali yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularda mustahkam fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish hamda ijtimoiy faolligini oshirish imkoniyati kengayadi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot doirasida olib borilgan muhokama jadid pedagogikasining ilmiy merosi nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki zamonaviy ta'lim tizimini rivojlantirishda strategik ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi. Bu esa kelgusida mazkur yo'nalishda yanada chuqur ilmiy izlanishlar olib borish zarurligini taqozo etadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari asosida jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasi chuqur nazariy asosga ega bo'lgan, tizimli va ko'p qirrali pedagogik hodisa ekanligi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, jadid mutafakkirlari tomonidan ilgari surilgan vatanparvarlik g'oyalari shaxsning ma'naviy-axloqiy kamoloti, milliy o'zlikni anglash hamda ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishning muhim omili sifatida talqin etilgan.

Shuningdek, jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasining mazmuni milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, ma'rifatparvarlik va ijtimoiy faollik kabi komponentlar uyg'unligida namoyon bo'lishi aniqlanib, ularning zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan metodologik jihatdan uzviy bog'liqligi isbotlandi. Bu esa jadid pedagogikasining nazariy merosi bugungi ta'lim tizimi uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qilishini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy ta'lim jarayonida vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etish uchun jadid pedagogikasiga xos yondashuvlarni kompetensiyaviy, aksiologik va shaxsga yo'naltirilgan paradigmalar asosida integratsiyalash zarur. Bu orqali yosh avlodda nafaqat vatanparvarlik tuyg'ularini, balki ongli fuqarolik pozitsiyasi, ijtimoiy faollik va milliy identifikatsiyani shakllantirish imkoniyati kengayadi.

Bundan tashqari, tadqiqotda globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va rivojlantirishda jadid pedagogikasining o'rni alohida ahamiyatga ega ekanligi asoslandi. Ushbu jarayonda vatanparvarlik tarbiyasi yoshlarni yot g'oyalardan himoya qilish, ularning ma'naviy immunitetini mustahkamlash hamda jamiyat taraqqiyotiga daxldorlik hissini kuchaytirishda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa sifatida ta'kidlash joizki, jadid pedagogikasida vatanparvarlik tarbiyasining nazariy asoslarini zamonaviy talqinda qayta o'rganish va ularni amaliy ta'lim jarayoniga joriy etish bugungi pedagogika fanining dolzarb vazifalaridan biridir. Mazkur yondashuv nafaqat ta'lim sifatini oshirishga, balki barkamol, ijtimoiy faol va Vatanga sadoqatli shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois, jadid pedagogik merosini chuqur o'rganish, tizimlashtirish va zamonaviy pedagogik amaliyotga tatbiq etish istiqboldagi ilmiy izlanishlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Аҳмаджонов, Т. М. Жадидлар таълими ва тарбияси: назарий асослар. Тошкент: Фан, 2015.
2. Ражабов, Ш. Б. Ватанпарварлик ва миллий онг. Тошкент: Университет, 2018.
3. Назаров, У. Х. Жадид педагогикаси ва замонавий таълим тизимида интеграция. Самарқанд: Илм-фан, 2020.
4. Karimov, A. The Role of Jadid Pedagogy in National Education. Tashkent: Academy Press, 2019.
5. Ахмедова, Л. М. Маориф ва ватанпарварлик тарбияси: назарий ва амалӣ жиҳатлари. Тошкент: Шарқ, 2021.
6. Guliyev, S. Competency-Based Approach in Patriotism Education. Baku: Science Publications, 2020.

7. Islomov, F. Aksiologik yondashuv va vatanparvarlik tarbiyasi. Toshkent: Pedagogika, 2017.
8. Avazov, R. Tarixiy xotira va milliy identifikatsiya: pedagogik tadqiqotlar. Samarkand: Ilmiy Nashr, 2019.
9. Bahodirov, D. Jadidchilik merosi va zamonaviy ta'lim. Toshkent: Universitet Nashriyoti, 2018.
10. Saidov, N. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va vatanparvarlik kompetensiyalari. Toshkent: Fan va Ta'lim, 2022.